

HOE OUD IS HET REE?

De ontwikkelingsgeschiedenis van *Capreolus capreolus*

Siberische reebok: kan een levend gewicht van 60 kg bereiken met een trofee-gewicht van over de 1000 gram

Van de grote hoefdieren in Europa is het reewild de meest voorkomende soort. Tussen de Middellandse Zee en het noorden van Scandinavië en van de Atlantische kust tot aan de Wolga trekken naar schatting van wetenschappers en wildbiologen ongeveer 15 miljoen reeën hun sporen door het landschap. Er zijn nog maar weinig jagers in ons eigen land die nooit met dit elegante wild in aanraking zijn gekomen of bij wie geen reeboktrofee de wand siert. Wildbiologen, genetici en archeologen onderzoeken al geruime tijd de ontwikkelingsgeschiedenis van *Capreolus capreolus*, waarbij interessante feiten aan het licht zijn gekomen.

Dit artikel is een vertaling en bewerking van: 'Wie alt ist der Bock? Mindestens 650.000 Jahre!', dr. Christian Holm, JÄGER 7a, 2014
Vertaling en bewerking: Koos Boer

De eerste op het huidige reewild gelijkende hertachtigen ontwikkelden zich in het Mioceen, een geologisch tijdperk dat ruwweg duurde van 23 miljoen tot 5 miljoen jaar geleden. Door de toen optredende afkoeling van de aarde ontstonden grote grasvlakten met uitgestrekte contactzones tussen bos en veld. In deze leefomgeving gedijde ruim 20 miljoen jaar geleden de stamvader van het huidige reewild, die door de archeologen '*Procapreolus*' wordt genoemd. Door dit relatief vroege opduiken in de evolutie van de grote hoefdieren kan het reewild op een veel oudere familiegeschiedenis bogen dan het roodwild, dat pas miljoenen jaren later tot ontwikkeling kwam.

Tweemaal zo groot

De laatste stap in de overgangsfase van het oerree *Procapreolus* tot het ree zoals wij het nu kennen, vond volgens de wetenschap ongeveer 3 miljoen jaar geleden plaats.

Aangenomen wordt dat in die periode het oerree en het 'moderne ree' gelijktijdig in Europa voorkwamen. De oudste vondsten van het 'moderne' ree in Duitsland zijn ongeveer 650.000 jaar oud en werden gedaan in de omgeving van Wiesbaden. De hier gevonden fossiele beenderen wijzen erop dat het toenmalige reewild tweemaal zo groot was als het huidige reewild in onze streken. Pas aan het eind van de laatste ijstijd, ongeveer 10.000 jaar geleden, verkreeg het reewild omvang en gewicht zoals nu gebruikelijk is. De onderzoekster *Julia Fahlke* toonde door het nameten van alle gevonden reebotten aan dat tijdens de laatste ijstijd het reewild nog tot 20% zwaarder was dan de huidige dieren. Een ijstijdjager had na een succesvolle jacht behoorlijk meer reerug dan wij.

Afwisseling van warme en koude perioden

Door de optredende ijstijden vanaf ongeveer 600.000 jaar geleden wisselden warmte- en koudeperioden elkaar in een relatief snel tempo af. Het landschap en de vegetatie

Foto: Werner Nagel

Reewild: typische bewoner van contactzones tussen bos en veld
Foto: Werner Nagel

veranderden telkens mee, afhankelijk van de duur en de intensiteit van de klimaatverandering. Als gevolg hiervan kon een regio gedurende enkele duizenden jaren een goede leefomgeving bieden voor reeën om vervolgens voor de duur van een koude periode volslagen onbewoonbaar te worden. Op de door de ijstijden geschapen arctische toendra's stierf het ree uit, slechts relatief kleine restpopulaties overleefden ten zuiden van de Alpen een dergelijke barre en lange winterperiode. Van hieruit begon tijdens een volgende warmtefase de herkolonisatie van de noordelijk gelegen leefgebieden, wanneer daar voor het reewild voldoende geëigend voedsel ontsproten was. In het noorden van Europa (Scandinavië) doken de reeën pas na de laatste ijstijd, ongeveer 9500 jaar geleden, voor het eerst op.

Afstamming

De uitwijkplaatsen die voor het reewild nog bewoonbaar waren tijdens het hoogtepunt van een ijstijdperiode lagen dus

zuidelijk van de Alpen en in het zuidoosten van het Europese continent. Dit zijn gebieden in Portugal, Spanje, Italië, Griekenland en delen van de Balkan. Het is interessant te weten dat genetici deze uitwijkgebieden door uitgebreid onderzoek aan daar nog levende reeën wisten te koppelen. Zo onderzocht de Italiaanse wetenschapper *E. Randi* met behulp van honderden weefselproeven van reeën uit heel Europa de onderlinge familiebanden. Hij stelde hierbij vast dat de reeën ten zuiden van de Alpen uit een oostelijke en een westelijke populatie bestaan die beide genetisch duidelijk van elkaar verschillen. Aan de hand van dit gegeven kon geconstateerd worden dat deze populaties al lang geïsoleerd van elkaar bestaan. De reeën ten noorden van de Alpen, die in dit onderzoek de centrale populatie wordt genoemd, bleken genetisch jonger te zijn en bevatten genen van de beide andere groepen. Hiermee was het bewijs geleverd dat 'onze' reeën afstammen van reeën die na het einde van de laatste ijstijd uit de zuidelijk gelegen uitwijkgebieden weer naar het noorden zijn getrokken.

Reusachtige geweien

Terecht zal menig lezer zich afvragen: hoe zit het nu met het Siberische ree? Natuurlijk hebben zij gelijk, want de ontwikkelingsgeschiedenis van het reewild is niet geëindigd aan de Europese oostgrens. Bijna iedereen kent de afbeeldingen van reusachtige geweien, die alles in de schaduw stellen van wat ons reewild als hoofdtooi draagt. Het Siberische reewild is qua

Het Siberische reewild is qua uiterlijk gelijk aan het onze, maar in doorsnee twee maal zo groot en zo zwaar

uiterlijk gelijk aan het onze, maar in doorsnee twee maal zo groot en zo zwaar. De sterkste mannelijke exemplaren bereiken een levend gewicht van 60 kilogram met een trofeegewicht van over de 1000 gram! Voor West-Europese biologen zijn deze reeën nauwelijks object van studie geweest. Vrijwel alle

Foto: Michael Migos

Ook grote delen van Rusland, die lang reewildvrij waren, vertonen een toenemende herkolonisatie door dit elegante wild

informatie hierover is van Russische oorsprong. De belangrijkste vraag waar men zich het hoofd over brak was of het Siberische ree een ondersoort van het Europese ree is of een geheel eigen soort vormt. Deze kwestie speelde met name in Duitsland een rol, waar een aantal pogingen zijn gedaan om de beide soorten met elkaar te kruisen. Het doel hiervan lag voor de hand: sterker reewild met zwaardere geweigewichten op Duits grondgebied te verkrijgen.

Kruising

De Russische reewildexpert *Alexei Danilkin* rapporteerde over deze pogingen enkele verbazingwekkende feiten. Terwijl in de Lausitz* de kalveren van Europese reeën en een Siberische bok onvruchtbaar bleken, verkreeg men bij een gelijke combinatie in de dierentuin van Moskou vruchtbaar nageslacht. Men kwam uiteindelijk tot de slotsom dat een kruising mogelijk is, maar in het algemeen moeilijk en - verbazingwekkend genoeg - afhankelijk van omgevingsfactoren. Opmerkelijk was tevens dat de geiten hun hybride kalveren niet zonder hulp konden zetten. Later genetisch onderzoek toonde ten slotte aan dat het bij het Siberische ree onweerlegbaar om een eigen, zij het een sterk verwante soort gaat die zich twee tot drie miljoen jaar geleden van het Europese ree heeft afgescheiden. Pogingen om Siberisch reewild uit te zetten in West-Europa zijn niet bekend,

maar het vermoeden bestaat dat dit ooit is gedaan. Zeer recent ontdekte namelijk een Pools-Duits wetenschapsteam bij de helft van 319 onderzochte Europese reeën (*Capreolus capreolus*) in Noordoost-Polen genen van het verwante Siberische ree (*Capreolus pygargus*). De vraag hoe dit ontstaan is - door natuurlijke vermenging in het overlappingsgebied of door uitzetten - blijft tot heden onbeantwoord.

Sneeuw

Vat men het verspreidingsgebied van het Europese en het Siberische ree samen, dan ziet men dat het reewild zich over het gehele Euraziatische continent heeft verspreid, met uitzondering van de woestijngebieden in het zuiden en de hogere, koude berggebieden van Scandinavië, de Alpen, de Kaukasus en het verre oosten. Streken met meer dan gemiddeld 50 centimeter sneeuwhoogte zijn eveneens ongeschikte leefgebieden voor het reewild. De oostelijke verspreidingsgrens van het Europese ree ligt ongeveer op een denkbeeldige lijn tussen Moskou en Wolgograd. Tussen de rivieren Don en Wolga overlappen zich de leefgebieden van het Europese en het Siberische ree. De laatste soort treft men van hieruit aan tot in China en Korea. In dit enorme territorium leven naar schatting 1 miljoen Siberische reeën, wat in vergelijking met de 15 miljoen Europese reeën een relatief klein bestand kan worden genoemd.

Opgaande lijn

Ondanks de grote populatie zijn er in het reusachtige verspreidingsgebied voor het reewild geschikte leefgebieden waar het uit verdwenen is. Dit geldt dan met name voor het Siberische ree, maar was nog niet zo lang geleden ook het geval met het Europese ree. Uit historische bronnen blijkt dat in de 18e en 19e eeuw het ree in Zwitserland en in ons land bijna uitgeroeid was. In het midden van de 18e eeuw was het ree in Engeland zelfs helemaal uitgestorven! Ook in Sleeswijk-Holstein waren er nog maar heel weinig reeën, omdat ze bij elke gelegenheid werden geschoten. Dit toont aan dat het zeer wel mogelijk is een reewildpopulatie uit te roeien. In Ierland werd in de 19e eeuw reewild uitgezet maar ongeveer 70 jaar later weer compleet afgeschoten, zodat Ierland momenteel in Europa het enige land is waar reeën geen prenten achter laten. Finland is als laatste Europese land door reeën gekoloniseerd: in 1912 werd hier voor het eerst een ree waargenomen. Gelukkig is er in de afgelopen decennia overal sprake van een opgaande lijn in de populatie. Ook grote delen van Rusland, die lang reewildvrij waren, vertonen een toenemende herkolonisatie door dit elegante wild.

Regionale ondersoorten

Generaties wildbiologen en jagers hebben met regelmaat geprobeerd regionale ondersoorten te onderscheiden. Men had hierbij vooral oog voor de uiterlijke verschijningsvorm van

Foto: Werner Nagel

de reeën, de al of niet gelijkvormigheid van geweien en men zocht naar meetbare verschillen van botten en schedels. Al deze indelingen bleken onhoudbaar te zijn, wat door genetisch onderzoek is bevestigd. Het gehele bestand ten noorden van de Alpen behoort eenvoudigweg tot één genetische groep. Verschillen in lichaamsgewicht, grootte en geweivorming worden hier uitsluitend door externe factoren bepaald, waarvan klimatologische omstandigheden en voedselaanbod de belangrijkste zijn.

Trektochten

Ten zuiden van de Alpen, in Spanje en Italië - de vroegere ijstijduitwijkplaatsen - komen wel twee genetisch aparte groepen voor. In het zuiden van Spanje is dat het Garganta ree. Dit ree onderscheidt zich niet alleen genetisch van het onze, maar ook uiterlijk doordat het minder hoog op de lopers staat, zomers niet rood verkleurt - de zomerdos blijft net zo grijs als het winterhaar - en de spiegel is het hele jaar groot en wit. In Midden- en Zuid-Italië leeft een aparte ondersoort, *Capreolus capreolus italicus*, dat qua uiterlijk minder van het onze verschilt.

Het Siberische ree tenslotte kent één erkende ondersoort, het *Tianschan ree*, dat in het zuidoosten van Rusland en China voorkomt. Deze ondersoort is tot op 3000 meter boven zeehoogte waargenomen en legt evenals het 'gewone' Siberische ree enorme afstanden tussen het winter- en

zomerleefgebied af. In het Amoergebied zijn jaarlijkse trektochten door hele kuddes (van sprongen is geen sprake meer) van 100 tot 600 reeën over een afstand van 200 tot 300 en soms zelfs van 400 kilometer waargenomen. Dit alles om winterse omstandigheden en sneeuw te ontvluchten en in de zomer de beste laveplaatsen weer op te zoeken.

*Lausitz: gebied op de grens van Duitsland, Tsjechië en Polen.

Foto: Rob Bulder

Een ijstijdjager had na een succesvolle jacht behoorlijk meer reerug dan wij

